

ÉRETTSÉGI VIZSGA • 2019. május 21.

FILOZÓFIA

KÖZÉPSZINTŰ ÍRÁSBELI VIZSGA

2019. május 21. 14:00

Időtartam: 180 perc

Pótlapok száma	
Tisztázati	
Piszkozati	

EMBERI ERŐFORRÁSOK MINISZTERIUMA

Fontos tudnivalók

- A feladatokat figyelmesen olvassa el, és pontosan értelmezze! A kifejtés során a témától ne térjen el!
- A feladatok megoldási sorrendje tetszőleges.
- A feladatok megoldásához kizárólag a feladatlapon megadott szövegek használhatók.
- Esetleges javításaihoz (kifestő, korrektor helyett) áthúzást alkalmazzon! Csak az egyértelmű javítás fogadható el.

A rész (30 pont)

1. feladat

Írja le születésük időrendjében a következő filozófusok nevét!

Sartre, Szent Ágoston, Arisztotelész, Platón, Kant, Descartes, Aquinói Szent Tamás

.....
.....

7 pont	

2. feladat

A következő állítások egy-egy filozófus nevéhez köthetők. Kiknek a gondolataira ismer rá bennük?

Azt ugyan el tudom képzelni, hogy nincs testem, ám azt már nem, hogy én nem vagyok.

.....

A kérdés, amit föltesznek, hogy ti. mi a létező, voltaképpen ezt jelenti: mi a szubsztancia.

.....

Az ember önmagát teremti valakivé / valamivé.

A szép dolgok mulandók, de maga a szép örökké létezik.

A szavaknak nyelvhasználati értékük van.

5 pont	

3. feladat

A filozófia néhány ismert problémája nem állt mindenkor egyformán az érdeklődés homlokterében, s ezért egyes korszakokhoz inkább köthetők, mint másokhoz. Ezt a változó kötődést jeleníti meg néhány probléma esetében az alábbi táblázat. Kérjük, töltsé ki értelemszerűen!

Filozófiatörténeti korszak	Filozófiai probléma	Képviselője
	Hit és tudás viszonya	Aquinói Szent Tamás
	Az eszmék velünk születtségének kérdése	Locke
	A világunkat létrehozó s alkotó princípiumok kérdése	Hérakleitosz
	A nyelvi fordulat	

5 pont	

4. feladat

A következő kijelentések nem mindegyike kapcsolódik Nietzsche filozófiájához. Tegyen X jelet a nietzschei filozófiára igaz / hamis állítások mellé!

Megállapítások	Igaz	Hamis
Az élet semminek sem rendelhető alá.		
Minden dolog mértéke az ember.		
A lélek Isten örök eszméjéből meríti az igazságot.		
Az apollóni és a dionüszoszi elv egységesülése jelenti a lélek harmóniáját.		
A modern ember <i>utód az Isten örökén.</i>		
Az isteni kegyelem teszi lehetővé, hogy elérjük az üdvözülést.		
Légy emberibb ember: Übermensch!		

7 pont	

5. feladat

Szerzők és művek. A filozófus nevét írja be a táblázat megfelelő oszlopába!

Művek	Filozófusok
Elmélkedések az első filozófiáról	
Metafizika	
Az állam	

3 pont	

6. feladat

Adja meg a következő fogalmak jelentését!

metafizika:

.....

szubsztancia:

.....

attribútum:

.....

3 pont	

B rész (70 pont)

Szövegértelmezés, reflektálás

(feladatonként 35 pont, két feladat megoldását várjuk)

Fejtsen ki a három esszékérdés közül **kettőt** a megadott szövegrészek felhasználásával! Reflektáljon (írjon önálló véleményt) a szövegben megjelenő filozófiai problémákra! Az esszé terjedelme ne haladja meg a másfél-két oldalt!

1. Mi a filozófia?

A Deleuze-Guattari könyvből kiemelt részlet értelmezése segíti saját véleményének megformálásában.

Deleuze-Guattari *Mi a filozófia?* /részlet

2. Milyen szerepet tulajdonít a megismerés folyamatában Kant az értelemnek?

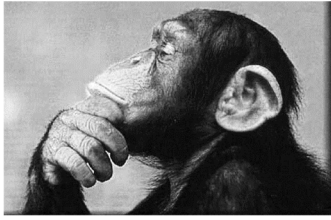
Kant *A tiszta ész kritikája* /részlet

3. Wittgenstein filozófiája szerint a gondolatok kifejezésének a nyelv szab határt. Vajon létezik-e a *kimondhatatlan*?

Wittgenstein: *Logikai-filozófiai értekezés* /részlet

(A szövegrészek a 7–9. oldalon találhatóak.)

1. szövegrészlet

Egyszerűen eljött az idő, hogy megkérdezzük, mi a filozófia. Szüntelenül ezt tettük már korábban is, és megtaláltuk a választ, mely azóta sem változott: a filozófia a fogalmak megalkotásának, feltalálásának és előállításának művészete. De a válasznak nemcsak a kérdést kell tekintetbe vennie, hanem meg kell határoznia az időt s az alkalmat, a körülményeket, a tágakat és személyeket, a kérdés feltételeit és ismeretlenségeit is. Tudni kell, hogyan tehetjük fel a kérdést bizalmasan vagy bizakodva, „barátok között” vagy kihívásként az ellenséggel szemben, ugyanakkor el kell érni ahhoz az alkonyati pillanathoz, amikor még a baráttal szemben is bizalmatlanok vagyunk. Ilyenkor jelenti ki az ember: „Ez az, bár nem tudom vajon helyesen mondtam-e, vajon meggyőző voltam-e?” És rájön, milyen kevésbé fontos, hogy helyesen mondta-e vagy meggyőző volt-e, mert most mindenképpen eljött a pillanat.

A fogalmaknak, látni fogjuk, fogalmi személyekre van szükségük, akik hozzájárulnak definíciójukhoz. Ilyen személy a barát, s ez állítólag még a philosophia görög eredetét is bizonyítja: a többi civilizációban is voltak Bölcsék, de a görögök vezették be e „barátokat”, akik nem egyszerűen szerényebb bölcsék. A görögök tették véglegessé a Bölcs halálát, s ők állították helyébe a filozófusokat, a bölcsesség barátait, akik kutatják, de formálisan nem birtokolják a bölcsességet. Ez azonban nem valamiféle ranglétraszerű fokozati különbség a filozófia és a bölcsesség között: az idős keleti bölcs Alakzatokban gondolkodik, míg a filozófus a Fogalmat találja fel, s azt használja. A bölcsesség nagyon megváltozott. [...]

A filozófus ért a fogalmakhoz, ismeri hiányukat, azonnal képes különbséget tenni az életképtelen, önkényes vagy inkonzisztens fogalmak és a jól megcsinált és teremtésről tanúskodó fogalmak között, még ha e teremtés nyugtalanító és veszélyes is.

[...]

A filozófus a fogalom barátja, potenciálisan birtokolja a fogalmat. Ez azt jelenti, hogy a filozófia nem egyszerűen a fogalmak megalkotásának, feltalálásának vagy előállításának művészete, mert a fogalmak nem szükségképpen formák, találmányok vagy termékek. A filozófia voltaképpen olyan diszciplína, mely a fogalmak teremtésében áll. A barát tehát saját teremtményének barátja lenne? Vagy talán mégis a fogalom aktusa lenne az, ami a teremtő és a teremtmények egységében a barát hatalmára utal? Új és új fogalmakat teremteni, ez a filozófia dolga. A fogalom éppen azért utal a filozófusra, arra, aki potenciálisan birtokolja, akinek hatalmában áll és kompetenciájába tartozik, mivel meg kell teremteni. [...]

A tudományok, a művészetek, a filozófiák egyaránt teremtenek, de egyedül a filozófiára hárul az a feladat, hogy a szó szigorú értelmében fogalmakat teremtsen. A fogalmak nem várnak ránk készen, mint az égitestek. A fogalmak ege nem létezik. Fel kell őket találni, meg kell alkotni vagy inkább teremteni, és mit sem érnek teremtőik szignója nélkül. Nietzsche a filozófia feladatát a következőképpen határozta meg: „A filozófusok többé már nem elégedhetnek meg azzal, hogy elfogadják a számukra adott fogalmakat, hogy pusztán tisztogatják és fényesítgetik őket, azzal kell kezdeniük, hogy előállítják, megteremtik és előadják őket, és ráveszik az embereket e fogalmak használatára. Mindeztidáig valójában mindenki megbízott saját fogalmaiban, mintha azok egy csodálatos világ csodálatos adományai lennének”, de ezt a bizalmat a bizalmatlanságnak kell felváltania, és a filozófusnak leginkább a fogalmakkal

szemben kell bizalmatlannak lennie, mindaddig, amíg nem ő maga teremtette őket (Platón jól tudta ezt, bár az ellenkezőjét tanította...).

*Fordította: Pörcei Zsuzsanna és Takács Ádám
Gilles Deleuze – Félix Guattari: Mi a filozófia? In: Nappali ház 4 (1993), 59-60.*

2. szövegrészlet

Úgy vélem, ha a matematika és a természettudomány egy csapásra végrehajtott fordulat által vált azzá, ami, úgy példájuk van annyira figyelemre méltó, hogy eltűnjünk a gondolkodásbeli fordulat lényegén, mely olyannyira hasznukra vált, és legalább megkíséreljük utánozni őket, amennyire csak hasonlatosságuk a metafizikához, mely hasonlóság abban áll, hogy az ő ismereteik is az észből származnak, ezt lehetővé teszi. Mostanáig feltételezték, hogy ismereteinknek mindig tárgyakhoz kell igazodniok; ám e feltételezés következtében megbukott minden kísérlet, hogy fogalmak útján, a priori módon megtudjunk valamit a tárgyakról, és bővítsük ismereteinket. Próbáljuk hát meg egyszer, nem jutunk-e messzebbre a metafizika feladatainak terén, ha feltesszük, hogy a tárgyaknak kell ismereteinkhez igazodniok, ami jobban megfelel a követelménynek, hogy a priori tudással rendelkezessünk róluk, mely azt megelőzően állapítana meg valamit a tárgyakról, hogy ezek adva lennének nekünk. Itt ugyanarról van szó, mint Kopernikusz legfontosabb gondolatánál: midőn azt találta, hogy az égitestek mozgását nem tudja kielégítően megmagyarázni, ha feltételezi, hogy a csillagok serege forog a megfigyelő körül, Kopernikusz kipróbálta, nem jár-e nagyobb sikerrel, ha felteszi, hogy a megfigyelő kering, és a csillagok nyugalomban vannak. Ugyanezt a kísérletet elvégezhetjük a metafizikában is, a tárgyak szemlélete kapcsán. Ha a szemléletnek kell a tárgyak tulajdonságaihoz igazodnia, akkor nem látom be, miként szerezhethéne bárminemű a priori tudást e tulajdonságokról; ha azonban a tárgy (mint az érzékek objektuma) igazodik szemléletalkotó képességünk tulajdonságaihoz, akkor egész jól el tudom képzelni ezt a lehetőséget. Mivel azonban a szemléletek csak úgy válhatnak ismeretké, ha nem állok meg náluk, hanem mint képzeteket valamire mint tárgyakra vonatkoztatom őket, s a tárgyat e képzetek által határozom meg, ezért vagy azt tehetem föl, hogy a fogalmak, melyek segítségével a meghatározást végbeviszem, szintén a tárgyhoz igazodnak, és akkor a tárgy a priori megismerésének lehetőségét illetően ugyanabba a nehézségbe ütközöm, mint az imént; vagy azt teszem föl, hogy a tárgy, illetve ami ugyanaz, a tapasztalat – mert a tárgy (mint számunkra adott tárgy) kizárólag a tapasztalatban ismerhető meg – igazodik e fogalmakhoz, és akkor nyomban észreveszem, hogy könnyebben túljutok a nehézségen, hiszen maga a tapasztalat a megismerés egyik válfaja, mely nem nélkülözheti az értelem közreműködését, s az értelem szabályát már mielőtt a tárgyak adva lennének nekem, vagyis a priori módon, feltételeznem kell. Ám e szabály a priori fogalmakban nyer kifejezést, és így minden tapasztalati tárgynak szükségszerűen ilyen fogalmakhoz kell igazodnia, s azokkal összhangban kell lennie. Ami pedig azon tárgyakat illeti, amelyeket pusztán az ész képes – méghozzá szükségszerű módon – elgondolni, melyek azonban a tapasztalat számára (legalábbis úgy, ahogyan az ész gondolja el őket) egyáltalán nem lehetnek adva, nos hát, e tárgyak elgondolásának kísérlete (hisz elgondolhatónak kell lenniök) remek próbaköve lesz annak, amit a gondolkodás megváltozott módszereként fogadunk el, nevezetesen annak, hogy a dolgokból csak azt ismerjük meg a priori módon, amit mi magunk helyezünk beléjük.”

Kant A tiszta ész kritikája

3. szövegrészlet

[...] A könyv a filozófia problémáival foglalkozik, és – úgy hiszem – kimutatja, hogy az a mód, ahogy e problémákat megfogalmazzuk, nyelvünk logikai félreértésén alapul. A könyv egész értelmét a következő szavakban lehet megközelítőleg összefoglalni: Amit egyáltalán meg

lehet mondani, azt meg lehet mondani világosan; amiről pedig nem lehet beszélni, arról hallgatni kell.

A könyv tehát határt kíván szabni a gondolkodásnak, helyesebben: nem a gondolkodásnak, hanem a gondolatok kifejezésének.

A határt tehát csak a nyelvben lehet megvonni, és az, ami e határon túl fekszik, egyszerűen értelmetlenség lesz. [...]

Ami viszont az itt közölt gondolatok *igazságát* illeti, az megdönthetetlennek és bizonyosnak tetszik számomra. Tehát azon a véleményen vagyok, hogy a problémák lényegileg végleges megoldást nyertek. És ha ebben tévedek, akkor e munka értéke másodsorban éppen abban áll, hogy megmutatja – milyen kevés intéződött el ezeknek a problémáknak a megoldásával.

Bécs, 1918

1. A világ mindaz, aminek az esete fennáll.
 - 1.1 A világ tények és nem dolgok összessége. [...]
 - 1.11 A világot a tények határozzák meg és az, hogy ez az *összes* tény.
 - 1.12 Mert a tények összessége határozza meg azt, minek az esete áll fenn, és úgyszintén mindazt, aminek esete nem áll fenn.
 - 1.13 A tények a logikai térben – ez a világ. [...]
 - 1.2 A világ tényekre oszlik. [...]
 - 1.21 Vagy fennállhat valaminek az esete, vagy nem állhat fenn, és ugyanakkor minden egyéb marad azonosan.
2. Aminek az esete fennáll, a tény, az bizonyos körülmények megléte. [...]
 - 2.01 A körülmény tárgyak (objektumok, dolgok) kapcsolata. [...]
 - 2.011 Minden dolog lényegéhez tartozik, hogy körülmények alkotórésze lehet. [...]
3. A tények logikai képe a gondolat.
 - 3.01 Az igaz gondolatok összessége a világ egy képét alkotja. [...]
4. A gondolat értelemmel bíró kijelentés. [...]
 - 4.001 A kijelentések összessége a nyelv. [...]
5. Minden kijelentés az elemi kijelentések igazságfüggvénye. [...]
- 5.6. Nyelvem határai világom határait jelentik. [...]
- 6.5 Egy olyan felelethez, amelyet nem lehet kimondani, nem lehet kimondani a kérdést sem. A *rejtély* nem létezik. Ha egy kérdést egyáltalán fel lehet tenni, akkor meg is *lehet* válaszolni azt. [...]
- 6.52 Kétségtelenül létezik a kimondhatatlan. Ez *megmutatkozik*, ez a misztikum. [...]
- 6.54 Az én kijelentéseim oly módon nyújtanak magyarázatot, hogy aki megért engem, végül felismeri azt, hogy értelmetlenek, ha már fellépven rájuk túllépett rajtuk. (Úgyszólván el kell hajítania a létrát, miután felmászott rajta.) Meg kell haladnia ezeket a tételeket, akkor látja helyesen a világot.
7. Amiről nem lehet beszélni, arról hallgatni kell.

Wittgenstein: *Logikai-filozófiai értekezés*

.....

.....

.....

.....

.....

.....

	pontszám	
	maximális	elért
A) Filozófiatörténeti ismeretekre vonatkozó kérdéssor	30	
B) Szövegértelmezés, reflektálás		
1. feladat	35	
2. feladat	35	
Összesen (B)	70	
Az írásbeli vizsgarész pontszáma	100	

_____ dátum

_____ javító tanár

	pontszáma egész számra kerekítve	
	elért	programba beírt
A) Filozófiatörténeti ismeretekre vonatkozó kérdéssor		
B) Szövegértelmezés, reflektálás		

_____ dátum

_____ dátum

_____ javító tanár

_____ jegyző